

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

Кваліфікаційна робота на тему:
«ЛІТЕРАТУРА ЯК ОБ'ЄКТ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ»

Виконала: студентка 4 курсу, групи ЗССК-44
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 054 Соціологія
Корінько Анастасія Юріївна

Наук. керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Трифонов Роман Анатолійович

ХАРКІВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛІТЕРАТУРА В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНОГО ДІАЛОГУ	5
1.1 Концептуальні підходи до літератури та комунікації	5
1.2. Історичний розвиток та трансформація літературного поля	8
1.2.1 Еволюція літературного процесу з часів друкованих видань до цифрової ери	9
1.2.2 Вплив технологічних інновацій на доступність та поширення літератури	12
1.3. Література та її комунікаційний фон	14
1.3.1 Визначення ролі літератури в історії та сучасності як інструмента масового впливу	15
1.3.2 Взаємодія літератури з іншими видами масової інформації	18
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. ЕРА ЛІТЕРАТУРНИХ ЗМІН. ОСНОВНІ МОТИВИ ТА ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО	23
2.1 Характеристика та значення літератури 1920-х років	23
2.1.1 Історичний контекст та соціально-політичний фон	26
2.1.2 Вплив літератури на суспільні настрої та ідентичність	33
2.2 Літературний контур пізнього СРСР	37
2.2.1 Культурна політика та цензура: обмеження і табу	41
2.2.2 Роль літератури у формуванні публічного дискурсу	43
2.3. Література кінця ХХ – початку ХХІ ст.	44
2.4 Літературні течії сьогодні: нові медіа та культурні зміни	47
2.4.1 Вплив цифровізації на літературний процес	51
2.4.2 Сучасні літературні напрями та їх особливості	54
2.4.3 Вплив глобалізації на літературні твори	57
Висновки до розділу 2	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де інформаційні технології і засоби масової комунікації займають центральне місце, література продовжує відігравати важливу роль у формуванні суспільних настроїв, культурної ідентичності та обговоренні соціальних питань. Розглянемо кілька ключових аспектів, що підкреслюють актуальність цього дослідження. Література є важливим засобом передачі культурних цінностей, історичних наративів і соціальних норм. Вона формує колективну пам'ять і національну ідентичність. Аналіз літератури як об'єкта масової комунікації дозволяє краще зрозуміти, як твори впливають на формування і трансформацію культурних і соціальних уявлень. Саме вони часто відображають і реагують на соціальні зміни, будучи інструментом критичного осмислення суспільних процесів, а також можуть стимулювати громадське обговорення важливих питань, таких як права людини, соціальна справедливість, гендерна рівність і екологічні проблеми.

Література має здатність глибоко впливати на емоційний і психологічний стан читачів. Вона може викликати співпереживання, співчуття і стимулювати розвиток критичного мислення. Вивчення літератури як об'єкта масової комунікації також дозволяє добре дослідити, як літературні твори взагалі впливають на індивідуальні і колективні емоційні реакції, а також на психологічне здоров'я суспільства.

Сучасні медіа і цифрові технології значно змінюють спосіб сприйняття і поширення літератури. Електронні книги, аудіокниги, читацькі блоги і соціальні медіа створюють нові можливості для доступу до літератури і взаємодії з нею. Дослідження цієї теми допомагає зрозуміти, як цифровізація впливає на літературний процес взагалі, а також

на її доступність і популяризацію. Глобалізація також сприяє обміну культурними і літературними традиціями між різними країнами і регіонами. Саме вони стають інструментом міжкультурного діалогу, сприяючи кращому розумінню і взаємоповазі між народами.

Отже, дослідження теми "Література як об'єкт масової комунікації" є важливим для розуміння ролі літератури у сучасному суспільстві. Воно дозволяє вивчити, як літературні твори впливають на культуру, соціальні зміни, емоційний стан і міжкультурні взаємодії. У світі, де інформаційні технології і глобалізація змінюють способи комунікації і сприйняття, література залишається важливим інструментом для розуміння і формування суспільної свідомості.

РОЗДІЛ 1. ЛІТЕРАТУРА В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНОГО ДІАЛОГУ

1.1 Концептуальні підходи до літератури та комунікації

Для початку визначимо поняття літератури та розглянемо різновиди, які вона включає. Література – це сукупність писемних творів у їх опублікованій або неопублікованій формі, які мають свої особливості і виконують певні завдання. Різні види літератури визначаються різними характеристиками та поділяються категорії: для дорослих і для дітей — за віком читачів, оригінальну та перекладну — за мовою, класичну та сучасну — за тривалістю впливу на суспільство, висококласну та масову — за якістю творів. За соціальним призначенням вона включає наукову, науково-популярну, виробничу, навчальну, довідкову, рекламну, публіцистичну, художню, мемуарну, літургійну літературу, а також політичні та правові джерела.

Зазвичай вказують, що художня література виконує пізнавальну, виховну та естетичну функції, однак її роль у суспільстві значно ширша. Крім наведених, слід додати розважальну, комунікативну, аксіологічну функції, а також функцію збереження інформації. Згідно з визначенням Умберто Еко, література також має сприяти живості мови кожного народу, а також вона може відігравати важливу медичну (арт-терапевтичну) роль. Література дозволяє людині торкнутися тем, які є недосяжними для інших форм комунікації, таких як духовні теми. Вона допомагає людині відчувати гармонію всесвіту, розкриває зв'язки між речами, дозволяє зануритися у сферу колективного невідомого та подолати самотність.

Крім того, художня література сприяє формуванню духовно зрілої особистості. Співпереживаючи трагедіям інших людей, народів, світів, читач збагачується цінним досвідом, стає менш агресивним, егоїстичним

та песимістичним у своїх оцінках життєвих ситуацій. Процес переживання читачем стресу, відомий як катарсис, як назвав його Арістотель, або тренування смиренності та мудрості, як називав Умберто Еко, відіграє важливу роль у житті кожної людини.

Література стимулює уяву, а також розумову та пізнавальну активність особистості через ефект відчуження. Вона допомагає уникнути автоматизму в сприйнятті реальності, дозволяючи досліджувати життєві явища з несподіваних і незвичних точок зору.

Літературні твори дисциплінують як окрему особу, так і суспільство загалом, оскільки літературний процес завжди пов'язаний з поняттям норми на естетичному, етичному, ідеологічному, просвітницькому та мовному рівнях. Однак ця "дисципліна" має ліберальний характер, оскільки норма в літературі завжди змінюється, і читач може перевіряти її на міцність і трансформувати її.

Література дає людині впевненість у постійно змінюваному середовищі. Вона пропонує модель істини, яка може залишатися незмінною, незважаючи на зміни у суспільстві чи наукові відкриття. Вплив літератури на формування культурних звичок і моделей поведінки в суспільстві є надзвичайно важливим. Для окремих особистостей це може означати можливість співвідношення, тоді як в цілому суспільстві деякі літературні ідеї чи табу стають рушійною силою прогресу.

Література масового споживання – це колекція творів художньої літератури, які не досягають рівня класики за їх художніми якостями і призначені для задоволення естетичних та інтелектуальних потреб широкого, середнього читача. Серед головних негативних рис масової літератури можна виділити: 1) зниження соціальної ролі автора тексту; 2) зниження рівня естетики тексту та його вторинність в порівнянні з

визнаними раніше зразками; 3) переважання жанрових стереотипів; 4) орієнтація на "соціальне замовлення", що може виступати як цензура.

Проте масова література має свої позитивні аспекти: 1) збереження у суспільстві звичаю читання та традицій читачів; 2) підтримання інфраструктури видавництва і забезпечення їх виживання; 3) унікальна можливість подолання дегуманізації мистецтва та його "гуманізація".

Наукова література охоплює твори, що відображають результати теоретичних або експериментальних досліджень у різних галузях, таких як суспільні, природничі, гуманітарні та технічні науки. Ці роботи зазвичай призначені для фахівців у відповідних сферах, публікуються для апробації наукових результатів, інформування суспільства про стан досліджень актуальних наукових проблем, популяризації науки та підвищення кваліфікації науковців. Залежно від основної мети, ця література поділяється на науково-дослідну, науково-інформаційну, наукову публіцистику та науково-популярну.

Довідкова література – це сукупність творів, призначених для швидкого отримання прикладної, наукової або пізнавальної інформації. Основні характеристики цього типу включають широку тематичну охопленість, практичну цінність, стислість і лаконічність викладу, а також організацію матеріалу, що сприяє швидкому пошуку інформації. Головні функції літератури довідкового характеру полягають у збереженні інформації та забезпеченні доступу до неї.

Термін "комунікація" походить від латинського "communicatio", що означає "повідомлення", "передача", і пов'язаний із словами "communicatus" (спільність) та дієсловом "communico" (робити спільним, робити разом, повідомляти, з'єднувати). Однак, з часом, зміст терміну розширився, і в сучасній літературі він використовується у різних контекстах.

У сучасних довідкових джерелах термін "комунікація" розуміють наступним чином:

- Шляхи повідомлення та зв'язку, такі як мережі підземної комунікаційної інфраструктури.
- Форми зв'язку, включаючи телеграф, телефон і радіо.
- Акт спілкування та передача інформації між людьми.
- Спілкування за допомогою мови.

У соціологічній науці зазвичай розглядаються такі аспекти:

- Соціальна комунікація виступає як засіб зв'язку між об'єктами матеріального та духовного світу. Це означає, що через соціальну комунікацію відбувається взаємодія між людьми, групами, інститутами, ідеями та цінностями.

- Соціологія досліджує соціальну комунікацію як процес спілкування та передачі інформації від однієї людини до іншої. Цей аспект охоплює різноманітні форми комунікації, такі як вербальні розмови, невербальні знаки, мова тіла тощо.

- Соціальна комунікація розглядається як спосіб взаємодії та обміну інформацією в суспільстві в цілому. Цей аспект включає не лише особисту взаємодію між людьми, а й комунікацію через різні соціальні структури, такі як масові медіа, політичні системи, економічні інституції та інші.

Ці аспекти допомагають розуміти різноманітність та складність соціальної комунікації та її ролі у формуванні суспільства та індивідуальних поведінкових шаблонів.

1.2. Історичний розвиток та трансформація літературного поля

1.2.1 Еволюція літературного процесу з часів друкованих видань до цифрової ери

Хосе Ортега-і-Гасет у своїй праці "Дегуманізація мистецтва" вже на початку ХХ століття висловив думку про необхідність вивчення літератури з соціологічної точки зору. Він навів два аргументи на користь такого підходу: по-перше, кожен твір мистецтва має певні соціальні наслідки; по-друге, суспільство демонструє свою готовність або неготовність сприймати ідеї митців, що призводить до постійного конфлікту між автором і читачем, прихильниками і критиками [30]. Цей конфлікт підтверджує, що твір мистецтва є своєрідним "соціальним агентом", який висвітлює найбільш актуальні та проблемні питання суспільного прогресу.

Т. Іглтон глибоко досліджував взаємозв'язок між літературою, ідеологією та суспільством, наголошуючи на тому, що літературні твори, хоч і створюються індивідуально, функціонують у соціальному просторі та впливають на свідомість і світогляд людей. Він вважав, що література є відображенням соціальних і політичних реалій свого часу, інтегрованою у ширший дискурс, що включає суспільні ідеї та цінності.

Теоретик підкреслював, що літературні твори здатні змінювати спосіб мислення людей про себе та свою спільноту, викликаючи емоційні реакції та спонукаючи до рефлексії, а у підсумку можуть підтримувати або підривати існуючі ідеології, пропонуючи альтернативні погляди.

На сьогодні вчені визначили кілька ключових ознак літератури як виду масової комунікації:

- Література, подібно до іншої соціально значущої інформації, поширюється за допомогою різних засобів масової комунікації, таких як радіо, преса, книговидавництво, і вимагає використання певних "пристроїв" для запису і відтворення.

- Література спрямована на масову аудиторію, з якою автори літературних творів не можуть вступити у безпосередній контакт.
- Літературний твір адресований не конкретним особам, як це характерно для інших засобів зв'язку, але широкому колу людей.
- Література передбачає процеси "кодування" інформації (за допомогою письма, аудіо- або відеозапису), а також збереження та поширення цієї інформації (через паперові та електронні носії) [41].
- Література виконує важливі соціальні функції, такі як інформаційна, пропагандистська, агітаційна, виховна, просвітницька тощо, і є засобом впливу на суспільство.
- Літературі притаманний ефект "віяльної" комунікації, оскільки процеси кодування інформації (запис тексту) та її декодування (читання та розуміння) можуть мати певні розбіжності через індивідуальні особливості сприйняття.

Остання, шоста ознака є найбільш суперечливою. Деякі дослідники навіть заперечують можливість розглядати літературу як вид масової комунікації. За О. Потебнею, для того, щоб література виконувала функцію комунікації, читач повинен заздалегідь знати ідею автора, що є неможливим через можливість різноманітних інтерпретацій [40]. Однак все ж таки є можливість порозуміння, коли існує намір автора донести свою думку до читача та намір читача сприйняти її.

Поява цифрових медіа, таких як Інтернет, відеоігри, мобільна телефонія, цифрове кіно, телебачення, музика, книговидання та інші, значно змінила культурний ландшафт. Важко заперечувати їх вплив на сучасні соціокультурні процеси, а ще більше оцінювати їх роль з точки зору визначення культури технологічною цивілізацією. Проте важливо розуміти, що ці зміни не повинні розглядатися як руйнування або спрощення сутності цивілізаційних реалій. Навпаки, вони призводять до

ускладнення соціальних взаємодій, перебудови міжособистісних взаємин та комунікаційних моделей. Такий процес дозволяє розглядати сучасний етап культурного розвитку як один з найскладніших в історії.

Новими учасниками у сфері видавництва є цифрові видавництва, також відомі як "інтернет-видавництва" або "мультимедійні видавництва". Вони спеціалізуються на виданні різних матеріалів у електронному форматі, таких як електронні версії друкованих видань, мультимедійні продукти на компакт-дисках, мобільні додатки для книг, аудіокниги, цифрові бізнес-продукти тощо. Ці видавництва орієнтовані на використання нових бізнес-моделей, які враховують розвиток інтернет-технологій та потреб споживачів.

Літературний процес є однією з форм масової комунікації в суспільстві, проте в науці ще не визначено чіткого та усталеного терміну для першого. Це поняття є ключовим для формулювання концепцій у літературознавстві, книгознавстві, видавничій справі та теорії масової комунікації. Нині все більше поширюється розуміння літературного процесу як складової культурного процесу та суспільного життя, і тому вчені різних напрямків знань намагаються узгодити свої підходи до цього поняття.

М.Ф. Гетьманець характеризує літературний процес як ширший за поняття художньої літератури, оскільки він включає не лише саму літературну творчість, але й всі аспекти, пов'язані з нею, такі як літературна критика, літературознавство, філософія, суміжні мистецтва, періодика, видавнича справа тощо. Це поняття підкреслює динаміку, складність та взаємозалежність всіх його компонентів. При вивченні літературного процесу важливо враховувати його соціально-історичні умови, оскільки літературний рух відображає політичні, ідеологічні, моральні, естетичні та інші тенденції розвитку суспільства [43].

Літературний процес включає в себе розгляд стану та еволюції літератури в певній країні й історичній епосі, формування й зміни у художньо-літературній свідомості на різних етапах суспільного розвитку. Це охоплює уявлення людей про взаємозв'язок етичного і естетичного, про роль літератури у житті суспільства та людини, про її специфіку серед інших форм суспільної свідомості та мистецтва, а також про характер літературного творчості, природу слова, жанри та роди літератури, відношення до авторства, умовності в мистецтві, художній фантазії та традицій.

Основними суб'єктами літературного процесу є автори, читачі та видавці. А літературні твори, які приймають форму книг, періодичних видань, кінофільмів, радіо- та телепрограм, виступають тут об'єктами.

1.2.2 Вплив технологічних інновацій на доступність та поширення літератури

Технологічні інновації значно впливають на доступність та поширення літератури. З появою цифрових технологій та Інтернету відбулося радикальне змінення у способах, якими люди отримують доступ до літературних творів. Ось кілька способів, які демонструють цей вплив:

- Електронні книги (е-книги): Завдяки е-книгам читачі можуть отримувати доступ до великої кількості літературних творів без необхідності фізичної присутності у книжковому магазині або бібліотеці. Електронні книги можна завантажити з Інтернету або придбати в електронному форматі, що робить їх доступними для читання на різних пристроях, таких як смартфони, планшети та читальні пристрої.

- Аудіокниги: Інноваційні аудіоформати дозволяють людям слухати книги, які читають професійні актори або автори. Це особливо

корисно для людей з візуальними або іншими обмеженнями, а також для тих, хто любить слухати книги під час подорожей або зайнятості.

- Платформи для читання: Веб-сайти, додатки та платформи для читання літератури забезпечують широкий доступ до різноманітних літературних творів для різних аудиторій. Ці платформи можуть пропонувати безкоштовний або платний доступ до книг, а також різноманітні функції, такі як обговорення книг, рецензії, рекомендації та інші.

- Соціальні медіа та блоги: Блоги, відеоблоги, соціальні мережі та інші онлайн-платформи стають важливими засобами для реклами та просування книг, а також для обміну враженнями, думками та рецензіями на літературні твори. Це розширює коло читачів та сприяє поширенню літератури серед широкої аудиторії.

Усі ці технологічні інновації роблять літературу більш доступною для різних груп людей, сприяючи її поширенню та популяризації.

Перехід від традиційних друкованих видань до електронних медіа М. Мак-Люен відзначав як "пробудження Африки всередині нас". Він вважав, що суспільство починає знову відкривати для себе способи спілкування, які характерні для доісторичних культурних груп. Наприклад, в Інтернеті широко використовуються символи для вираження емоцій, такі як "смайлики" [35]. Крім цього, користувачі мережі часто не дотримуються правил граматики, а іноді намагаються змінити правопис, наближаючи написання до фонетичного мовлення. Це свідчить про те, що люди усвідомлюють обмеженість писемного мовлення і намагаються відмовитися від стандартних правил та норм, прийнятих у суспільстві.

Перехід від традиційних видань до електронних призвів до значних змін у способах спілкування в суспільстві:

- Зміна порядку дискурсів: різні види текстів тепер об'єднані на одному носії інформації, що призводить до гіпертекстовості та зміни у способі читання [8].
- Зміни в читацьких практиках: електронне читання ґрунтується на логічних структурах, які організують інформацію за темами, що робить читання вибіркоким і фрагментарним [13].
- Зміна порядку доказовості: автори електронних текстів часто не аргументують свою точку зору, а посилаються на інші джерела.
- Зміни у властивостях тексту: текст стає відкритим для втручання як автора, так і читача, зменшується роль автора та самого тексту.
- Зміна порядку власності: виникають нові логіки власності текстів, такі як безкоштовна комунікація або компроміси у доступі до текстів.
- Зародження нової текстової культури та культури оформлення повідомлень.
- Втрати в національній ідентичності: електронний текст сприяє поширенню англійської мови та транслітерації, що може призвести до втрати значення рідної мови [32].
- Посилення колективності в усіх формах мистецтва.

1.3. Література та її комунікаційний фон

1.3.1 Визначення ролі літератури в історії та сучасності як інструмента масового впливу

Сьогодні науковці вказують на ряд проблем, пов'язаних зі складними умовами функціонування літератури в суспільстві. Однією з них є криза "перевиробництва". У сучасному світі кількість текстів надзвичайно

перевищує попит і можливості читачів ознайомитися з ними, що призводить до втрати орієнтації в глобальній системі культурних цінностей.

Ця проблема не нова і була зазначена ще в давні часи. Наприклад, у 1602 році Лопе де Вега писав про те, як велика кількість книг призводить до втрати мудрості. Адріан Байє у "Судженнях вчених про основні твори авторів" (1725) висловлював страх, що збільшення кількості книг може призвести до варварства. І в XX столітті Х.Л. Борхес із іронією зауважував про неможливість прочитати всі книги тоді, коли їх дуже багато.

Книгодрукування, підсилене електронними технологіями, дозволяє масово виробляти книги, навіть ті, які нікому не потрібні.

З цього короткого історичного огляду можна зробити висновок, що проблема "перевиробництва" є болючою для суспільства, але не настільки небезпечною, оскільки про її існування досить давно вже відомо. Людство з нею мириться протягом півтисячоліття. При цьому розробляються та вдосконалюються ефективні засоби боротьби, такі як сегментування видавничого ринку, спеціалізація видавництв, різноманітність читацьких аудиторій та їхніх читацьких практик, а також розділення літератури за цільовим призначенням.

Проте наступні проблеми є серйознішими і становлять справжню загрозу для суспільства. Аксиоматично відомо, що література втрачає авторитет і стає схожою на інші інституції, такі як економіка та політика [37]. Вона змінює своє місце в ієрархії людських занять та інтересів. Хоча зацікавленість людей у практичних питаннях є природною, вона не повинна витіснити потребу у духовному спілкуванні та самовдосконаленні, які забезпечуються переважно літературою.

До початку XX століття головним завданням у роботі з читачами була просвіта та поповнення бібліотечних фондів. Х. Алчевська внесла

значний внесок у ці справи, активно працюючи над створенням каталогів книг для широкого читання та для шкіл, бібліографічних покажчиків, а також збірників рецензій та анотацій на твори вітчизняної та зарубіжної літератури. Її діяльність у цьому напрямку залишається актуальною й зараз і вважається ключовим завданням для бібліотек.

Наукове вивчення проблеми читацької спільноти в Україні розпочалося завдяки представникам харківської художньо-психологічної школи літературознавства, таким як О. Потебня, А. Горнфельд, Д. Овсянико-Куликовський. У своїх працях О. Потебня приділяв багато уваги психології творчості та сприймання. Він вважав, що кожен твір відображає психічний стан письменника та його внутрішні переживання. Читання також розглядалося як творча праця, адже сприйняття тексту було розглянуте як прояв духовної активності людини, що залежить від рівня культури, освіти та світогляду читача.

На початкових етапах розвитку суспільства літературна творчість стикалася зі значним опором читацького загалу та його прив'язаністю до усних традицій передачі культури [37]. Це пояснюється кількома причинами: по-перше, люди вважали, що усні традиції збереження знань, засновані на ритуалах та спадкових зв'язках, мають пріоритет, оскільки матеріальні носії інформації можуть бути легко знищені; по-друге, люди, звиклі до традиційного поєднання процесів створення, сприймання та передачі текстів, не були готові до розділення на авторів і читачів; по-третє, існував страх перед ризиками "віяльної" комунікації, де кожне повідомлення повинна мати свого адресата.

В Україні, де фольклорна традиція мала сильний вплив, книга довгий час конкурувала з фольклором. Навіть на пізніших етапах літературного розвитку українські класики змушені були пробиватись до уваги читачів через народну культуру, як відзначає Г. Сивокінь.

Таким чином, література в історії та сучасності відіграє значну роль як інструмент масового впливу. Вона не лише відображає соціокультурні та історичні процеси, але й активно впливає на формування світогляду, цінностей та переконань суспільства.

- Відображення історії та соціальних процесів: Література фіксує події, ідеї та переживання епохи, що дозволяє наступним поколінням краще зрозуміти минуле та навчатися на його помилках.

- Стимулювання соціальних змін: Літературні твори можуть викликати обговорення соціальних проблем, а також викликати реакцію громадськості, що стимулює соціальні зміни та розвиток суспільства.

- Виховання та формування свідомості: Література сприяє вихованню людей, розвитку їхньої емпатії та моральних цінностей, формує світогляд та погляди на життя.

- Масовий вплив на громадську думку: Твори літератури можуть мати великий вплив на громадську думку, формуючи загальновизнані ідеали, ідеї та стереотипи.

- Засіб політичної пропаганди: У різних історичних епохах література використовувалася як засіб політичної пропаганди, маніпулюючи думкою мас та впливаючи на їхні переконання.

Отже, роль літератури в історії та сучасності як інструмента масового впливу є надзвичайно важливою, і вона продовжує залишатися важливим чинником у формуванні та розвитку суспільства.

1.3.2 Взаємодія літератури з іншими видами масової інформації

Взаємодія літератури з іншими видами масової інформації є важливим аспектом сучасної культурної дійсності. Ось деякі її прояви:

- Вплив медіа на літературу: засоби масової інформації мають величезний вплив на літературу, формуючи тенденції та популярність

різних тем і жанрів. Фільмові адаптації книг можуть виявитися особливо впливовими, оскільки вони привертають увагу широкої аудиторії до літературних творів. Коли книга перетворюється на фільм, вона отримує нову форму візуального виразу, що може зробити її більш доступною для людей, які, при цьому, не є прихильниками читання [8]. Також успіх кіноадаптації може підвищити інтерес до оригінальної книги, читачі можуть детальніше дослідити історію та персонажів через її сторінки. Отже, засоби масової інформації, як-от кіно, телебачення та Інтернет, впливають на літературу, допомагаючи розширити аудиторію для книг і зробити літературні твори більш доступними та популярними серед глядачів та читачів.

- **Інтертекстуальність:** Літературні твори можуть використовувати елементи з інших видів масової інформації, таких як цитати з фільмів, пісень або ігор, щоб створити новий смисловий шар або відсилання до ширшого культурного контексту. Так, використання елементів з інших видів масової інформації у літературних творах є поширеною практикою. Це дозволяє письменникам створювати нові смислові шари або відсилати до ширшого культурного контексту, збагачуючи свої тексти та роблячи їх більш цікавими для читачів [14]. Наприклад, цитування фільмів, пісень або ігор може додати глибини персонажам чи сюжету, а також дати читачам можливість відчувати зв'язок зі своєю культурною спадщиною або популярними масовими культурними явищами. Це також може бути засобом вираження ідентичності або відображення сучасних реалій. Наприклад, письменник може навести цитату з відомої пісні, щоб підкреслити настрій або атмосферу певної сцени, або використати референції до відомих ігор, щоб показати вплив сучасної культури на своїх персонажів чи події у творі. Таким чином, використання елементів з інших видів масової інформації може допомогти

письменникам створити більш багатогранний та привабливий літературний світ для своїх читачів.

- Публікація та розповсюдження: Медіа допомагають розповсюджувати літературні твори широкій аудиторії через онлайн-журнали, аудіокниги, електронні книги та ін. Цифрові формати надають зручну можливість доступу до літератури для читачів у будь-якому місці та в будь-який час, а також дозволяють письменникам публікувати свої твори в Інтернеті, привертаючи увагу широкої аудиторії без необхідності видання на папері. Аудіокниги стають все популярнішими серед тих, хто віддає перевагу слуханню книг, наприклад, під час поїздок або зайнятості вдома. Електронні книги, доступні для завантаження на читальні пристрої, смартфони та комп'ютери, дають читачам можливість зберігати та читати книги в будь-який зручний для них час. Такі цифрові формати розширюють аудиторію літературних творів, забезпечуючи зручний доступ до них, сприяючи культурному обміну та підтримці літературного розвитку. Вони також дозволяють письменникам та видавцям швидко реагувати на зміни в попиті та потребах аудиторії, що сприяє динамічному розвитку літературної сфери в цифрову епоху [29].

- Співробітництво з медіа: Літературні твори часто стають об'єктом обговорень у медіа, включаючи літературні рецензії, інтерв'ю з письменниками та телевізійні дискусії про книги. Літературні рецензії – це статті або відгуки, де критики аналізують та оцінюють літературні твори, подаючи свою думку щодо якості, стилю та значення книги. Під час інтерв'ю з письменниками журналісти ставлять питання про їхню творчість, процес написання, теми та ідеї книг тощо. Ці матеріали можуть бути опубліковані в журналах, газетах, блогах або інших медіа. Телевізійні дискусії про книги – це передачі, де експерти, журналісти та інші учасники обговорюють різні літературні твори, їх теми, стилі та значення. Ці

дискусії можуть відбуватися на каналах, присвячених культурі, літературі або в інших телевізійних програмах. Усі ці форми медіа-взаємодії допомагають привернути увагу до літературних творів, підвищити їх популярність та розуміння серед широкої аудиторії, а також стимулюють дискусії та обмін думками про літературну творчість.

- Використання медіа як теми в літературі: Деякі літературні твори досліджують вплив засобів масової інформації на суспільство та індивідів, а також їхній ефект на культурні цінності та спосіб життя. Так, деякі літературні твори досліджують вплив засобів масової інформації на суспільство та індивідів. Вони розглядають різноманітні аспекти цього впливу, включаючи: зміну культурних цінностей (деякі автори досліджують, як масові медіа формують та змінюють культурні цінності суспільства. Вони розглядають, як масова культура впливає на уявлення про ідеали, стандарти та цінності); вплив на спосіб життя: літературні твори можуть досліджувати, як масові засоби масової інформації впливають на спосіб життя суспільств [40]. Це може охоплювати такі аспекти, як споживчі звички, соціальні взаємодії та психологічний стан індивідів; формування світогляду. Література може розглядати вплив медіа на політичні, соціальні та культурні переконання; містити критику медіа, висловлювати сумніви щодо їхньої об'єктивності, правдивості та етики [40]. Автори можуть висловлювати обурення або суперечки стосовно змісту та впливу масових медіа на суспільство. Ці твори розкривають різноманітні аспекти взаємодії між засобами масової інформації та суспільством, а також важливість цього впливу на формування культурних, соціальних та індивідуальних реалій.

Висновки до розділу 1

Цифрові технології та Інтернет значно змінили доступність та поширення літературних творів. Саме електронні книги, аудіокниги та цифрові платформи зробили їх доступнішими для широкої аудиторії, сприяючи популяризації читання і культурному збагаченню читачів. Водночас зростання доступності літератури через цифрові платформи сприяє більш рівномірному розподілу культурних ресурсів, зменшуючи бар'єри для доступу до знань. Взагалі перевиробництво книг не є новим явищем і має свої корені у давні часи. Сегментація ринку тут ефективно допомагає вирішувати проблему й дозволяє видавцям краще розуміти потреби і уподобання різних груп читачів, у той час як спеціалізація допомагає сфокусувати зусилля на випуску якісної продукції для конкретних ніш. Це також свідчить про здатність сучасних технологій та маркетингових стратегій успішно долати виклики у видавничій сфері, забезпечуючи баланс між пропозицією та попитом.

Сучасні виклики для літератури включають втрату авторитету та впливу на культурні цінності і спосіб життя людей. Незважаючи на які, літературні твори залишаються важливим засобом масової комунікації через глибоке проникнення у свідомість читача та стимулюючи критичне мислення, а також здатні змінювати світогляд, формувати переконання та викликати емоційні реакції. Все це підкреслює важливість літератури у сучасному суспільстві, навіть у контексті зростаючої конкуренції з боку інших медіа.

Література сприяє духовному розвитку та емоційному збагаченню читачів, залишаючись важливою частиною культурного дискурсу. Вона має потенціал для виховання моральних та етичних норм, формування культурної ідентичності та підтримки суспільного діалогу. Завдяки

літературі, читачі можуть глибше розуміти різні аспекти людського життя, відчувати емпатію та взаємоповагу.

РОЗДІЛ 2. ЕРА ЛІТЕРАТУРНИХ ЗМІН. ОСНОВНІ МОТИВИ ТА ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

2.1 Характеристика та значення літератури 1920-х років

Література 1920-х років в Україні була періодом значних змін, експериментів та новаторства. Цей десятилітній відрізок, який припав на перші роки радянської влади, був надзвичайно багатий на події та творчі здобутки. Основні характеристики та значення літератури цього періоду можна виділити таким чином:

Характеристика літератури 1920-х років

Ідеологічний вплив:

Література 1920-х років була під значним впливом нової радянської ідеології. Пролетарська культура і соціалістичний реалізм почали формувати основні напрями творчості.

Проте на початку десятиліття письменники мали певну свободу у вираженні своїх думок, що дозволяло з'являтися різноманітним стилям та течіям.

Експерименталізм та авангардизм:

Літературні течії цього часу були багатими на експерименти. Це був період розквіту авангардних напрямів, таких як футуризм, конструктивізм та імпресіонізм.

Розвиток нових жанрів і форм:

Розвиток різноманітних жанрів, включаючи поезію, прозу, драматургію. Письменники експериментували з новими формами вираження, часто руйнуючи традиційні літературні канони.

З'явилися нові літературні об'єднання, такі як «Гарт», «ВАПЛІТЕ», «Плуг».

Тематичне розмаїття:

Література цього періоду відзначалася багатством тематичного розмаїття. Поряд із традиційними темами з'являлися твори, які відображали соціальні, політичні, економічні та культурні зміни.

Значення літератури 1920-х років

Культурне відродження:

1920-ті роки стали часом справжнього культурного відродження в Україні. Письменники активно впроваджували національні мотиви у свої твори, що сприяло розвитку української національної свідомості.

Вплив на подальший розвиток літератури:

Літературні експерименти цього періоду мали великий вплив на подальший розвиток української літератури. Багато ідей та стилістичних прийомів, розроблених у 1920-х, продовжували розвиватися у наступні десятиліття.

Формування нової літературної еліти:

У цей період сформувалася нова плеяда українських письменників, які стали основою літературного процесу на довгі роки.

Політичні репресії та «Розстріляне відродження»:

Разом з тим, 1920-ті роки завершилися початком політичних репресій проти української інтелігенції, що призвело до трагедії «Розстріляного відродження». Багато письменників були репресовані, їхні твори заборонені.

Література 1920-х років в Україні дійсно була під значним впливом нової радянської ідеології. Проте цей період також відзначався різноманіттям стилів та течій, що свідчить про складний і неоднозначний характер літературного процесу того часу. Після жовтневої революції 1917 року і встановлення радянської влади одним із головних завдань стало створення нової культури, яка відображала б інтереси пролетаріату.

Організації, такі як «Пролеткульт» (Пролетарська культурно-освітня організація), сприяли розвитку літератури, яка висвітлювала б теми боротьби робітничого класу, соціальної справедливості та будівництва нового суспільства [15]. Соціалістичний реалізм як офіційний стиль радянської літератури ще не був чітко визначений у 1920-х роках, але вже починав формуватися. Цей стиль вимагав від письменників зображення реальності з точки зору її революційної трансформації. Літературні твори повинні були прославляти досягнення радянської влади, показувати трудові подвиги робітників і селян, критикувати ворогів соціалізму.

Авангардні течії, такі як футуризм, конструктивізм, експресіонізм, активно розвивалися в цей період. Вони шукали нові форми та засоби вираження, часто радикально відрізняючись від традиційної літератури. Представники: Михайль Семенко (футуризм), Валер'ян Поліщук (конструктивізм), Микола Бажан (експресіонізм).

«Гарт» (Спілка пролетарських письменників) та ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) об'єднували письменників, які намагалися знайти баланс між новою ідеологією та високими естетичними стандартами. Представники: Микола Хвильовий, Павло Тичина, Остап Вишня.

Неокласики прагнули зберегти високу культуру й естетичні традиції європейської літератури. Вони були менше підвладні прямому ідеологічному тиску і створювали твори, які часто мали приховані підтексти. Представники: Микола Зеров, Максим Рильський, Павло Филипович.

На початку 1920-х років письменники мали відносну свободу вираження, що сприяло розвитку багатьох різних літературних напрямів. Однак наприкінці десятиліття почалися політичні репресії, відомі як «Розстріляне відродження», коли багато письменників були репресовані, а

їхні твори заборонені. Поступово радянська влада почала посилювати контроль над літературою, впроваджуючи цензуру та спрямовуючи письменників на створення творів, що відповідали б офіційній ідеології. Таким чином, література 1920-х років в Україні була багатогранною та динамічною. Хоча нова радянська ідеологія мала значний вплив, це десятиліття також стало часом великої творчої свободи та інтенсивних пошуків нових форм і змістів у літературі.

Таким чином, література 1920-х років в Україні відзначається великим культурним та історичним значенням. Вона стала відображенням епохи великих змін та залишила глибокий слід у національній культурі.

2.1.1 Історичний контекст та соціально-політичний фон

Література 1920-х років в Україні розвивалася на тлі складного історичного контексту та соціально-політичного фону. Після Першої світової війни та революційних подій 1917 року, Україна пережила період значних змін і потрясінь. Розпад Російської імперії призвів до утворення кількох короточасних українських державних утворень, серед яких були Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, а згодом Директорія. Однак ці спроби здобуття незалежності закінчилися поразкою, і на початку 1920-х років Україна стала частиною новоутвореного Радянського Союзу, офіційно утвореного в 1922 році.

Цей період був часом великих соціально-політичних трансформацій. Встановлення радянської влади супроводжувалося значними змінами в суспільному житті, включаючи націоналізацію промисловості, колективізацію сільського господарства та запровадження нових соціальних і культурних інститутів. Ці реформи були спрямовані на створення соціалістичного суспільства, що мало суттєвий вплив на всі аспекти життя, включаючи літературу.

Радянська влада активно підтримувала розвиток пролетарської культури, яка повинна була відображати інтереси робітничого класу і сприяти будівництву нового соціалістичного суспільства. Література ставала важливим інструментом пропаганди та ідеологічного виховання, що визначило значний вплив радянської ідеології на творчість письменників. Організації, такі як «Пролеткульт» (Пролетарська культурно-освітня організація), ставили за мету виховання нової радянської людини через літературу та мистецтво.

На початку 1920-х років у літературному житті України спостерігалася відносна свобода творчості. Письменники експериментували з новими формами та темами, що призвело до розквіту авангардних напрямів, таких як футуризм, конструктивізм, експресіонізм. Відомі представники авангардного руху – Михайль Семенко, Валер'ян Поліщук, Микола Бажан – активно шукали нові шляхи вираження, часто відходячи від традиційних літературних канонів.

Літературні об'єднання, такі як «Гарт» та ВАПЛІТЕ, об'єднували письменників, які прагнули поєднати нову ідеологію з високими естетичними стандартами. Вони намагалися створювати літературу, яка б не лише відповідала вимогам часу, але й зберігала художню цінність.

Микола Хвильовий (справжнє ім'я Микола Григорович Фітільов) – український письменник, публіцист і громадський діяч, один із провідних представників українського літературного відродження 1920-х років. Він народився 13 грудня 1893 року в селі Тростянець на Сумщині, а помер 13 травня 1933 року у Харкові. Хвильовий відомий своїм внеском у розвиток української літератури та активною громадянською позицією, а також трагічною долею, яка відображає складнощі його часу.

Хвильовий був одним із засновників ВАПЛІТЕ (Вільної академії пролетарської літератури) та активним учасником літературного життя

Харкова, який у той час був культурною столицею Радянської України. Його творчість відзначається новаторством, експериментальністю та глибоким соціально-політичним змістом, що поєднувала елементи модернізму з реалістичними тенденціями, звертаючись до проблем національної ідентичності, політичної боротьби та соціальних змін.

Микола Хвильовий мав значний вплив на розвиток української літератури і став символом боротьби за національне відродження і культурну автономію. Його творчість, зокрема, публіцистика, сприяла піднесенню національної свідомості та розширенню культурних горизонтів української літератури.

Трагічна смерть М. Хвильового (він наклав на себе руки в 1933 році) стала символом репресій проти української інтелігенції і відображає драматичний вплив політичних обставин на особисті долі письменників того часу. Його спадщина продовжує впливати на сучасну українську літературу та культуру, нагадуючи про складні шляхи, які пройшла українська нація у своїй боротьбі за незалежність і культурну самобутність.

Микола Хвильовий у новелі "Заулок" змальовує дівчину, працівницю ЧК з Харкова, яка хоче покінчити з власним життям, на тлі історичного контексту та соціально-політичного фону Радянської України 1920-х років. Цей період був надзвичайно складним і напруженим, позначеним соціальними трансформаціями, політичними репресіями та ідеологічною боротьбою.

1920-ті роки в Україні характеризувалися післяреволюційною нестабільністю, громадянською війною, голодом, та процесами колективізації і індустріалізації, що активно впроваджувалися радянською владою. Харків як тодішня столиця Української Радянської Соціалістичної Республіки став осередком політичного та культурного життя, а також

місцем жорстоких політичних репресій, які здійснювала ЧК (Чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем).

Головна героїня новели, молода працівниця ЧК, перебуває у стані глибокої особистої кризи, яка відображає ширші суспільні настрої та моральні дилеми того часу. Її бажання покінчити з життям можна розглядати як наслідок надмірного психологічного тиску, викликаного її роботою в репресивному апараті, де вона змушена була виконувати жорстокі накази, що суперечили її внутрішнім моральним принципам.

Соціально-політичний фон новели також включає боротьбу між старими і новими цінностями. На тлі радикальних змін, що нав'язувалися радянською ідеологією, багато людей втрачали сенс життя та орієнтири, відчували відчуження і моральну спустошеність. Дівчина як частина нової радянської еліти повинна була втілювати новий тип громадянина, але її особиста трагедія свідчить про глибокі суперечності та людські страждання, приховані за офіційними лозунгами.

Таким чином, новела "Заулок" відображає не лише особисту трагедію головної героїні, а й ширший соціально-політичний контекст Радянської України 1920-х років, з його репресіями, ідеологічними конфліктами і моральними дилемами. Через історію однієї людини Микола Хвильовий показує глибокі проблеми і виклики того часу, зокрема вплив політичних обставин на особисту долю і психічний стан індивідів.

Новела "Заулок" надає читачам інформацію про історичний контекст і соціально-політичні умови Радянської України 1920-х років. Через особисту трагедію головної героїні читачі дізнаються про складне життя працівників репресивних органів, психологічний тиск і моральні дилеми, з якими вони стикалися.

Твір критично аналізує ідеологічний тиск і репресивні методи радянської влади, що дозволяє читачам рефлексувати над цими аспектами і

ставити під сумнів офіційну пропаганду. Хвильовий висвітлює суперечності радянської дійсності, стимулюючи критичне мислення та обговорення важливих соціальних проблем.

Новела викликає сильні емоційні реакції у читачів через глибоко особистий і трагічний сюжет. Емоційний вплив допомагає привернути увагу до важливих питань, підвищує емпатію і сприяє більш глибокому розумінню людських переживань у складних соціальних умовах.

Читачі можуть ідентифікувати себе з головною героїнею або іншими персонажами новели, що допомагає їм краще зрозуміти власні почуття і ситуації, з якими вони стикаються. Це сприяє створенню зв'язку між літературним твором і особистим досвідом читачів.

Як і інші твори того часу, новела може бути використана для пропаганди певних ідей і цінностей. У випадку "Заулок", вона може слугувати засобом підвищення обізнаності про небезпеки тоталітарних режимів і важливість людських прав і свобод.

Новела є частиною національного літературного надбання, яке сприяє збереженню і популяризації культурної спадщини. Вона допомагає зберігати історичну пам'ять і передавати знання про важливі події і явища минулого.

Новела "Заулок" може використовуватися в освітніх цілях для вивчення історії, літератури і соціальних наук. Вона є важливим джерелом для аналізу політичних і соціальних процесів, а також для розвитку літературного аналізу і критичного мислення.

Таким чином, новела "Заулок" Миколи Хвильового як об'єкт масової комунікації виконує численні важливі функції, сприяючи як розумінню історичного контексту, так і формуванню критичного погляду на суспільно-політичні явища. Вона має потужний вплив на аудиторію, стимулюючи обговорення і рефлексію над важливими питаннями.

Інша новела Миколи Хвильового "Редактор Карк" надає глибокий погляд на суспільні настрої та процеси формування національної української ідентичності у Радянській Україні 1920-х років, особливо на прикладі Харкова. Харків, який до 1917 року був переважно російськомовним містом, у 1920-ті роки пережив значні зміни, стаючи важливим центром українського культурного і політичного життя. Після революції 1917 року і громадянської війни радянська влада в Україні прагнула закріпити свою позицію, і одним із важливих аспектів цієї політики було підтримання національних культур. Політика "українізації", що проводилася радянською владою, сприяла розвитку української мови, літератури, освіти та мистецтва. Відкривалися українські школи, видавалися книги українською мовою, розвивалася українська преса. У цьому контексті Харків став одним із центрів українізації. Раніше російськомовне місто почало активно українізуватися. Харківські інтелектуали, письменники, митці та громадські діячі відігравали ключову роль у формуванні нової української ідентичності. Микола Хвильовий був одним із провідних представників цього руху, що активно виступав за розвиток української культури та мови, підкреслюючи необхідність національного самовизначення.

У новелі "Редактор Карк" Хвильовий зображує складність процесу формування нової української ідентичності. Головний герой, редактор Карк, є символом інтелігенції, яка прагне до національного відродження. Через його образ автор показує боротьбу між старими і новими цінностями, протиріччя і труднощі, з якими стикалися ті, хто намагався розбудувати нову українську культуру.

Редактор Карк стикається з багатьма викликами, включаючи опір з боку тих, хто не підтримує українізацію, а також внутрішні сумніви і розчарування. Цей персонаж відображає загальні суспільні настрої того

часу: надії на відродження і розвиток української національної культури, а також страхи і невпевненість у майбутньому.

Через образи і ситуації, описані у творі, Хвильовий показує не лише зовнішні зміни, але й глибокі внутрішні конфлікти, які переживали люди того часу. Таким чином, "Редактор Карк" є важливим літературним документом, який допомагає краще зрозуміти епоху національного відродження в Україні, роль Харкова у цьому процесі та значення інтелігенції у формуванні національної української ідентичності.

Поряд із цим, неокласики, такі як Микола Зеров, Максим Рильський, Павло Филипович, зосереджувалися на збереженні та розвитку культурних традицій, менш піддаючись прямому ідеологічному тиску.

Однак наприкінці 1920-х років почалися політичні репресії, які отримали назву «Розстріляне відродження». Багато письменників були репресовані, їхні твори заборонені, а самі вони часто зазнавали фізичного знищення. Цей період ознаменувався посиленням контролю над літературою та впровадженням жорсткої цензури.

Таким чином, література 1920-х років в Україні розвивалася в умовах значних історичних змін і соціально-політичних трансформацій. Цей період був часом великої творчої свободи та інтенсивних пошуків нових форм і змістів, але одночасно і періодом наростаючого ідеологічного тиску, який врешті-решт призвів до трагедії української інтелігенції.

2.1.2 Вплив літератури на суспільні настрої та ідентичність

Література 1920-х років в Україні мала значний вплив на суспільні настрої та формування національної ідентичності. У цей період вона виконувала роль не лише культурного явища, але й важливого інструменту соціальних і політичних змін.

По-перше, література стала важливим засобом формування та зміцнення національної свідомості. Після століть русифікації та обмеження української культури, період 1920-х років відкрив можливості для розвитку національної літератури та повернення до рідних традицій. Письменники активно досліджували українську історію, фольклор, етнографію, що сприяло відродженню національної ідентичності. Твори цього періоду часто зверталися до тем національного самовизначення, боротьби за свободу та незалежність, що було особливо актуально в умовах нової радянської влади.

По-друге, література активно впливала на суспільні настрої, пропагуючи нові соціалістичні ідеали. В умовах радянської влади література часто використовувалася як інструмент політичної пропаганди, спрямованої на виховання нової радянської людини. Твори, що прославляли колективізацію, індустріалізацію, трудові подвиги робітників і селян, стали звичним явищем. Ці твори мали формувати позитивне ставлення до радянських реформ і сприяти зміцненню соціалістичної ідеології.

По-третє, літературні об'єднання та організації також відігравали важливу роль у формуванні суспільних настроїв. Такі об'єднання, як «Гарт» та ВАПЛІТЕ, стали майданчиками для обговорення та розвитку нових ідей, творчих експериментів та пошуків. Вони об'єднували письменників різних поглядів та напрямків, сприяючи розвитку критичного мислення та інтелектуального життя. Ці літературні спільноти не лише впливали на своїх членів, але й мали ширший вплив на суспільство, пропонуючи нові культурні та соціальні орієнтири.

"Місто" Валер'яна Підмогильного, написане у 1928 році, є знаковим твором української літератури 1920-х років. Цей роман відображає складні соціальні, культурні та психологічні процеси, що відбувалися у Радянській

Україні того часу. "Місто" не лише показує життя та зміни у великому місті, але й заглиблюється у внутрішній світ головного героя, його амбіції та внутрішні конфлікти.

Валер'ян Підмогильний створив модерний роман, в якому замість традиційних тем сільського життя і соціальних питань увага зосереджена на проблемах міського середовища. У романі розглядаються філософські питання існування і детально аналізується психіка персонажів, а конфлікт виникає між людьми з різними світоглядами. «Місто» є першим українським урбаністичним романом, що відзначається новими героями, проблематикою і стилем оповіді.

Твір відрізнявся від традиційної народницької прози XIX століття, оскільки автор орієнтувався на європейський роман XIX – початку XX століття, переймаючи традиції романістики таких письменників, як Оноре де Бальзак, Гі де Мопассан, Анатоль Франс, Джек Лондон, а також вітчизняних авторів – Агатангела Кримського та Володимира Винниченка.

Роман розповідає історію молодого сільського хлопця Степана Радченка, який приїжджає до Києва з метою навчання і з прагненням досягти успіху. На перший погляд, це звичайна історія про адаптацію сільського хлопця до життя у великому місті. Однак "Місто" є значно глибшим твором, що відображає численні теми і проблеми того часу.

Однією з центральних тем роману є формування національної ідентичності. Степан приїжджає до Києва, маючи націоналістичні ідеали, але поступово стає частиною урбаністичного середовища, яке впливає на його світогляд і цінності. Цей процес відображає ширші соціальні і культурні зміни, що відбувалися в Україні в 1920-х роках, коли міста ставали центрами національного відродження і культурного розвитку.

У романі зображено значні зміни в характері та поглядах Степана. Спочатку він постає перед нами як закомплексований сільський хлопець із

наївними, але шляхетними мріями про служіння народові та рідному селу. Однак наприкінці твору він стає дорослою людиною, молодим міським інтелектуалом і письменником, який значно відійшов від норм традиційної моралі.

У романі відображено складний і протирічливий образ Степана, який переживає численні зовнішні та внутрішні перетворення. Адаптуючись до міського життя, він приймає нові системи цінностей і постійно змінює свої стосунки з жінками, де кожна наступна у його житті втілює певну душевну трансформацію героя.

Автор відкрито розкриває як позитивні, так і негативні риси Степана. Позитивними характеристиками є його талановитість, працьовитість, наполегливість, відданість роботі та виконання обов'язків. Між тим, серед негативних рис можна відзначити надмірну самозакоханість, егоцентризм, кар'єризм, заздрість до інших, включаючи його друзів, готовність жертвувати близькими заради своїх цілей, а також несхильність приймати відповідальність у особистому житті.

Роман досліджує тему урбанізації та соціальних змін. Підмогильний показує, як життя у великому місті змінює людей, їхні цінності та стосунки. Степан, як символ молодого покоління, стикається з новими викликами і можливостями, які пропонує місто. Він намагається знайти своє місце у новому середовищі, що вимагає від нього адаптації та переосмислення свого минулого.

"Місто" також є глибоким психологічним аналізом головного героя. Підмогильний ретельно досліджує внутрішні конфлікти Степана, його амбіції, прагнення до влади і успіху, а також його моральні дилеми. Степан намагається підкорити місто, але водночас він сам стає підкореним його впливом. Це відображає загальні людські переживання і боротьбу між індивідуальними прагненнями та соціальними умовами.

1920-ті роки в Радянській Україні були часом великих змін і випробувань. Революція, громадянська війна, голод та політичні репресії залишили глибокий відбиток на суспільстві. Політика українізації, яка проводилася радянською владою, сприяла розвитку національної культури, але водночас створювала складні і суперечливі умови для інтелігенції [15]. "Місто" відображає ці складнощі через призму особистих переживань і розвитку головного героя.

Стиль роману є новаторським для української літератури того часу. Підмогильний використовує модерністські техніки, такі як потік свідомості і внутрішній монолог, що дозволяє глибше розкрити психологію персонажів. Мова твору багата на метафори і символіку, що додає йому літературної глибини і виразності.

"Місто" Валер'яна Підмогильного є одним із найважливіших творів української літератури 1920-х років. Воно не лише відображає соціальні і культурні зміни того часу, але й ставить важливі питання про національну ідентичність, урбанізацію і психологічні аспекти людського буття. Роман продовжує впливати на сучасних читачів і дослідників, залишаючись актуальним і сьогодні.

Література допомагала суспільству адаптуватися до швидких змін, що відбувалися в ті часи. Вона ставала засобом осмислення нових реалій, відображаючи складні процеси трансформації суспільства. Через літературні твори люди могли краще зрозуміти нові соціальні умови, знайти в них своє місце і сформувати нові особисті та колективні ідентичності.

Таким чином, література 1920-х років в Україні мала глибокий і багатогранний вплив на суспільні настрої та формування національної ідентичності. Вона стала важливим засобом культурного відродження,

політичної пропаганди та соціальної адаптації, що дозволило їй відігравати ключову роль у житті українського суспільства того часу.

2.2 Літературний контур пізнього СРСР

Літературний контур пізнього СРСР, в період з 1960-х до 1980-х років, був складним і суперечливим. Він характеризувався як продовженням традицій соціалістичного реалізму, так і поступовим ослабленням ідеологічного тиску, що дозволяло з'являтися новим стилям і напрямкам у літературі. Цей період також відзначався активною творчістю дисидентів і «шістдесятників», які прагнули до більшої свободи вираження та критики радянської дійсності.

Соціалістичний реалізм залишався офіційним літературним стилем протягом всього існування СРСР. Цей стиль вимагав від письменників зображення реальності з точки зору її революційної трансформації, вихваляння досягнень соціалізму та комунізму, а також позитивних героїв – будівників нового суспільства. Літературні твори, які відповідали цим вимогам, мали поширення та підтримку з боку держави. Однак, починаючи з 1960-х років, цей стиль ставав все менш популярним серед творчої інтелігенції.

Період після смерті Йосифа Сталіна у 1953 році та період «відлиги» за керівництва Микити Хрущова відкрили нові можливості для літературного розвитку. З'явилося покоління письменників, відоме як «шістдесятники», які прагнули відходу від жорстких канонів соціалістичного реалізму. Вони зверталися до тем морального вибору, людської гідності, критики бюрократії та застою в суспільстві.

Роман "Собор" Олеся Гончара, опублікований у 1967 році, є одним з найвизначніших творів української літератури другої половини ХХ століття. Цей твір, написаний в часи "відлиги", коли відчувалося певне послаблення тоталітарного режиму, піднімає важливі питання духовності, національної пам'яті та моральної відповідальності.

"Собор" зображує життя в українському селі Зачіплянка в післявоєнні роки. В центрі уваги роману перебуває старовинний собор, який стає символом духовної спадщини, культурного багатства і національної ідентичності. Собор об'єднує навколо себе різні покоління і характери, стаючи епіцентром подій та символом боротьби за збереження культурної пам'яті. Головні персонажі:

- Микола Баглай: Молодий інженер і головний герой, який відчуває глибокий зв'язок із собором і прагне захистити його від руйнування.
- Єлька Чечіль: Дівчина зі складною долею, яка стає для Миколи втіленням краси і моральної чистоти.
- Володька Лобода: Партійний функціонер, який прагне зруйнувати собор, бачачи в ньому символ старого світу, який потрібно знищити.

Собор у романі є не просто архітектурною спорудою, а символом духовної величі і моральної стійкості народу. Він протиставляється матеріалізму і бездуховності, що уособлюються в образах радянських функціонерів, які бачать в соборі лише камінь, а не спадщину.

Роман "Собор" розгортається навколо кількох ключових конфліктів:

- Конфлікт між духовним і матеріальним: Протистояння між прихильниками збереження собору як символу духовності та тими, хто бачить у ньому лише перешкоду для "прогресу".

- Конфлікт поколінь: Відображається у ставленні до собору старших і молодших поколінь, а також у їхніх поглядах на життя і моральні цінності.

- Внутрішній конфлікт героїв: Боротьба Миколи за збереження собору, яка стає його особистою боротьбою за збереження моральних принципів у світі, що швидко змінюється.

Роман "Собор" написаний у час, коли в суспільстві відчувався певний оптимізм і надія на зміни. Твір став критикою радянської системи, яка прагнула знищити національну і культурну спадщину на користь утилітарних цілей. З цієї причини "Собор" викликав незадоволення радянської влади і піддавався жорсткій критиці, а Олесь Гончар зазнав переслідувань.

Олесь Гончар працював над своїм романом "Собор" близько чотирьох років (з 1963 по 1967). Хоча він не був професійним істориком і не мав доступу до секретних компартійних архівів, які приховували правду про недавню історію, його надихали віра, прищеплена бабусею в дитинстві, та спогади про знищення храмів у 20-30-х роках. Під час війни та після неї його релігійні переконання зміцнилися, що знайшло відображення у його щоденниках. Додатковий вплив на його світогляд мала сумна реальність кінця 50-х – середини 60-х років, коли знову почали знищувати храми і придушувати паломництво до "святих місць". В такій невтішній ситуації Гончар задумав свій роман.

Письменник взявся за перо, щоб об'єктивно й виважено показати художніми засобами трагедію народу, який на собі відчув аморальні кампанії примусового нав'язування чужого світогляду. У романі «Собор» змальовано жахливу картину духовного поневолення народу, який так і не сприйняв антирелігійні та антицерковні гасла комуністичної ідеології.

"Собор" Олеся Гончара має велике значення для української літератури і культури. Він не тільки піднімає важливі питання національної ідентичності та духовності, але й закликає до збереження культурної спадщини та моральних цінностей. Роман залишається актуальним і сьогодні, нагадуючи про важливість духовної стійкості і відповідальності перед майбутніми поколіннями.

На тлі наростання розчарування в офіційній радянській ідеології виникла дисидентська література, яка розповсюджувалася через самвидав – нелегальні канали поширення літератури [15]. Ці твори часто мали критичний характер щодо радянської системи, порушували питання порушень прав людини, репресій, браку свободи слова. Такі твори, як «Архіпелаг ГУЛАГ» Солженіцина, мали великий вплив як всередині країни, так і за її межами.

У 1970-х і 1980-х роках письменники активно експериментували з новими формами і стилями, часто виходячи за рамки традиційного соціалістичного реалізму. З'являлися твори в жанрі фантастики, психологічної прози, історичних романів, які використовували нові підходи до зображення дійсності. Відомими письменниками цього періоду були Стругацькі брати, які створили соціально-філософську фантастику, а також Василь Биков, Чингіз Айтматов, які порушували морально-етичні питання у своїх творах.

Перебудова, розпочата Михайлом Горбачовим у середині 1980-х років, призвела до значних змін у літературному житті. Політика гласності сприяла тому, що багато раніше заборонених або обмежених творів почали публікуватися відкрито. Відновили свої права письменники, які раніше були репресовані або перебували в еміграції. Література пізнього СРСР поступово відкривалася до світових літературних процесів, що сприяло розвитку нових тем, стилів і жанрів.

Таким чином, літературний контур пізнього СРСР був складним і багатограним, відображаючи як офіційну ідеологічну лінію, так і прагнення до більшої творчої свободи та критики радянської системи. Цей період став важливим етапом у розвитку російської та української літератури, залишивши значний вплив на подальші літературні процеси.

2.2.1 Культурна політика та цензура: обмеження і табу

Культурна політика та цензура в СРСР мали значний вплив на розвиток літератури та мистецтва, формуючи чіткі обмеження та табу. Ці аспекти визначали, які твори могли бути опубліковані, які теми були допустимі для обговорення, і які ідеї могли бути висловлені відкрито.

Культурна політика СРСР була спрямована на створення та підтримку офіційної радянської культури, яка відповідала б ідеологічним вимогам комуністичної партії. Основним завданням цієї політики було формування нової радянської людини через мистецтво і літературу. Для досягнення цього використовувалися такі заходи:

- Підтримка соціалістичного реалізму: Соціалістичний реалізм був проголошений єдиним офіційним стилем, який вимагав від письменників і художників зображення радянської дійсності з точки зору її революційної трансформації. Цей стиль передбачав наявність позитивних героїв, оптимістичний погляд на майбутнє, прославлення досягнень соціалізму та комунізму.
- Ідеологічне виховання: Літературні твори повинні були виховувати в читачів почуття патріотизму, відданості партії, готовності до трудових і бойових подвигів. Велика увага приділялася темам Великої Вітчизняної війни, колективізації, індустріалізації, космічних досягнень.
- Планування та контроль: Держава контролювала видавничу діяльність, планувала випуск книг і інших творів мистецтва, визначала

пріоритетні теми та жанри. Всі значущі твори проходили через систему державних видавництв, які забезпечували їхню відповідність офіційній ідеології.

- Цензура в СРСР була всеосяжною і суворою. Вона мала на меті запобігти поширенню будь-яких ідей, які могли б суперечити офіційній ідеології або критикувати радянську владу. Основні механізми цензури включали:

Главліт (Головне управління з літератури та видавництв) – це була головна державна організація, відповідальна за цензуру друкованих видань. Жодна книга, стаття або будь-який інший друкований матеріал не могли бути опубліковані без попереднього схвалення цензорами. Існували певні теми, які були заборонені або обмежені для обговорення. Серед них були:

- Критика комуністичної партії або радянського уряду.
- Питання націоналізму або незалежності республік.
- Релігійні теми, особливо в позитивному контексті.
- Висвітлення негативних аспектів радянського життя, таких як дефіцити, бюрократія, репресії.
- Будь-яка форма симпатії до капіталістичних країн або їхнього способу життя.

Письменники, художники, та інші діячі культури, які порушували ці табу, часто ставали жертвами репресій. Вони могли бути виключені з професійних спілок, зазнавати переслідувань, арештів, заслань або навіть фізичного знищення, як Василь Стус і багато інших.

Крім прямих заборон, культурна політика та цензура створювали численні обмеження для творчості. Це передбачало:

- Ідеологічні рамки: Твори повинні були відповідати ідеологічним вимогам, що часто обмежувало свободу вираження та

креативність авторів. Вони повинні були дотримуватися офіційних тем і сюжетів, що унеможливлювало розгляд багатьох аспектів людського досвіду.

- Редакційну цензуру: Навіть якщо твір був схвалений до публікації, він проходив через багатоетапну редакційну перевірку, де з нього могли бути вилучені або змінені будь-які «небажані» елементи.

- Самоцензуру: Багато письменників практикували самоцензуру, щоб уникнути проблем з владою. Вони свідомо уникали тем і сюжетів, які могли б викликати критику або репресії, часто обираючи безпечні та схвалені теми.

Таким чином, культурна політика та цензура в СРСР значно обмежували творчу свободу, накладаючи суворі ідеологічні рамки та заборони. Однак, незважаючи на ці обмеження, багато письменників і митців знаходили способи висловлювати свої ідеї та критикувати систему, що робить цей період важливим і цікавим для вивчення.

2.2.2 Роль літератури у формуванні публічного дискурсу

Література в СРСР відігравала значну роль у формуванні публічного дискурсу, впливаючи на суспільні настрої, ідеологічні уявлення та культурні цінності. Через літературні твори держава намагалася пропагувати свої ідеали, тоді як деякі письменники використовували літературу як інструмент критики та альтернативних поглядів на реальність.

Офіційна радянська література була потужним інструментом пропаганди. Вона допомагала поширювати комуністичні ідеї, виховувати нову радянську людину, зміцнювати патріотизм та відданість партії. Соціалістичний реалізм, як головний літературний напрям, мав на меті створювати образи ідеальних героїв, які служили прикладами для

наслідування. Літературні твори, такі як романи Михайла Шолохова, Олександра Фадєєва, були частиною офіційного канону, що сприяв утвердженню соціалістичних цінностей.

Література формувала суспільні настрої, відображаючи та моделюючи соціальні процеси. Вона слугувала засобом виховання громадян, формування їхнього ставлення до праці, суспільних обов'язків, історичних подій. Літературні твори часто піднімали морально-етичні питання, зображували конфлікти між особистим і суспільним, що стимулювало читачів замислюватися над цими проблемами та формувати власні погляди.

Таким чином, література в СРСР відігравала ключову роль у формуванні публічного дискурсу. Вона слугувала інструментом ідеологічного впливу, засобом виховання громадян, формування суспільних настроїв. Водночас, література була і полем боротьби за свободу вираження, критики режиму, розвитку альтернативних поглядів. Незважаючи на сувору цензуру та репресії, багато письменників змогли висловити свої думки і вплинути на суспільство, що зробило їхні твори важливою частиною культурної спадщини СРСР.

2.3. Література кінця XX – початку XXI ст.

Роман "Польові дослідження з українського сексу" Оксани Забужко, опублікований у 1996 році, є одним із найвизначніших і найрезонансних творів української літератури кінця XX століття. Цей роман, написаний у формі внутрішнього монологу, пропонує читачам глибокий і відвертий аналіз питань ідентичності, гендерних ролей, національної історії та особистих переживань.

Роман досліджує тему гендерних ролей і сексуальності в контексті української культури та історії. Головна героїня, від імені якої ведеться розповідь, ділиться своїм особистим досвідом і переживаннями, ставлячи під сумнів традиційні уявлення про роль жінки в суспільстві, утверджуючи її право на сексуальну ідентичність і свободу.

Забужко майстерно розкриває тему особистої ідентичності та пошуку власного "я". Головна героїня рефлексує над своїм життям, зокрема над своїми стосунками з чоловіками, і намагається знайти себе у світі, де її особиста ідентичність постійно піддається випробуванням і трансформаціям.

Через призму особистих переживань героїні роман також торкається ширших тем національної історії та культури. Забужко аналізує вплив історичних подій на особисту та колективну пам'ять, на формування національної ідентичності та самоусвідомлення.

Однією з центральних тем роману є питання влади і контролю в особистих стосунках. Забужко досліджує, як влада проявляється у стосунках між чоловіками і жінками, як контроль над тілом і сексуальністю стає інструментом підпорядкування і домінування.

Роман написаний у формі внутрішнього монологу, що дозволяє глибоко зануритися у світогляд і емоційний стан головної героїні. Стиль Забужко вирізняється відвертістю, емоційною напругою і насиченістю метафорами. Її мова багата і виразна, що дозволяє передати всі відтінки почуттів і переживань героїні.

"Польові дослідження з українського сексу" викликали великий резонанс в українському суспільстві та літературі. Роман відкрито обговорює теми, які довго залишалися табу, і пропонує новий погляд на питання гендеру, сексуальності та ідентичності. Забужко порушує важливі

соціальні та культурні питання, викликаючи дискусії і змушуючи читачів переосмислити свої уявлення про ці аспекти життя.

"Польові дослідження з українського сексу" є важливим літературним твором, який не лише розширює межі української літератури, але й впливає на суспільне сприйняття питань гендеру та ідентичності. Роман Забужко залишається актуальним і сьогодні, пропонуючи глибокий і відвертий погляд на складні і часто болісні теми особистого і суспільного життя.

"Ворошиловград" Сергія Жадана, опублікований у 2010 році, є одним із найвизначніших творів сучасної української літератури. Роман отримав численні літературні нагороди і привернув увагу читачів своєю глибокою соціальною і політичною тематикою, а також унікальним стилем автора.

У центрі роману перебуває головний герой Герман, який повертається до рідного міста на сході України після того, як отримує звістку про зникнення брата. Його повернення стає пошуком власної ідентичності, роздумами над минулим і розумінням свого місця в світі. Це подорож у часі і просторі, де герой намагається знайти себе серед руїн старого радянського світу і нового пострадянського хаосу.

"Ворошиловград" глибоко занурюється в соціальні і політичні проблеми тогочасної України. Жадан майстерно зображає життя на периферії, де мешканці стикаються з безробіттям, корупцією, бандитизмом і відсутністю перспектив. Роман відображає суспільний занепад, який залишився після розпаду Радянського Союзу, і боротьбу людей за виживання в нових умовах.

Однією з центральних тем роману є дружба і вірність. Герман зустрічає старих друзів і нових знайомих, які допомагають йому в пошуках. Ці стосунки стають основою для його подорожі і допомагають йому зрозуміти важливість людських зв'язків і підтримки.

Роман також зображає спротив і боротьбу проти несправедливості і корупції. Герман і його друзі протистоять місцевим бандитам і корумпованій владі, захищаючи своє право на гідне життя і свободу. Ця боротьба стає символом більшої боротьби за правду і справедливість у суспільстві.

Сергій Жадан відомий унікальним стилем, який поєднує поетичність з грубим реалізмом. У "Ворошиловграді" він використовує багатий і живий діалог, насичений сленгом і розмовними зворотами, що робить персонажів і ситуації надзвичайно реалістичними. Жадан майстерно передає атмосферу пострадянського простору, де минуле і сучасне зливаються в єдину реальність.

"Ворошиловград" став значущим твором не лише в українській, але і в міжнародній літературі. Роман був перекладений кількома мовами і отримав визнання за межами України. Він не лише відображає специфіку українського життя, але й порушує універсальні теми, які знаходять відгук у серцях читачів з різних країн.

"Ворошиловград" Сергія Жадана – це глибокий і багатошаровий роман, який пропонує читачам подорож у світ сучасної України з усіма її проблемами, викликами і надіями. Жадан створює живу і насичену картину, де кожен персонаж і подія мають своє значення, а пошук ідентичності стає ключем до розуміння складного і суперечливого світу.

2.4 Літературні течії сьогодні: нові медіа та культурні зміни

Сучасні літературні течії формуються під впливом нових медіа та культурних змін, що спричинили значні трансформації в літературному ландшафті. Ці зміни стосуються як змісту творів, так і способів їх створення, публікації та сприйняття читачами. Сучасні технології

дозволили письменникам і читачам взаємодіяти на новому рівні, відкриваючи можливості для інновацій у літературному процесі:

- Цифрові платформи: Електронні книги, онлайн-журнали, блоги та соціальні мережі стали важливими каналами публікації літературних творів. Такі платформи, як Amazon Kindle, Wattpad, Medium, дозволяють авторам публікувати свої роботи безпосередньо, минаючи традиційні видавничі бар'єри.

- Інтерактивна література: Нові медіа відкрили можливості для інтерактивних форм літератури, таких як текстові ігри, інтерактивні новели, гіпертекстові твори [10]. Ці форми дозволяють читачам впливати на розвиток сюжету та брати активну участь у створенні історії.

- Аудіокниги та подкасти: Зростання популярності аудіокниг та літературних подкастів змінило спосіб сприйняття літератури. Вони стали зручними для тих, хто хоче насолоджуватися літературними творами під час подорожей або виконання повсякденних справ.

- Соціальні медіа: Платформи, як Twitter, Instagram, Facebook, сприяють розвитку коротких літературних форм, таких як мікрооповідання, вірші у форматі постів, цитати. Соціальні медіа також надають авторам можливість безпосередньо взаємодіяти зі своєю аудиторією, отримувати відгуки та будувати спільноти шанувальників.

Культурні зміни, такі як глобалізація, мультикультуралізм, фемінізм та екологічна свідомість, також відбиваються в сучасній літературі:

- Глобалізація: Сучасна література часто зосереджується на темах глобалізації, культурної ідентичності, міжкультурного діалогу. Автори з різних куточків світу можуть легко ділитися своїми творами, сприяючи взаємному збагаченню літературних традицій.

- Мультикультуралізм: Література стає дедалі більш інклюзивною, охоплюючи голоси різних етнічних, культурних, гендерних

та соціальних груп. Це призводить до появи творів, які відображають різноманітність сучасного світу та викликають дискусії про ідентичність, рівність та справедливість [20].

- **Фемінізм:** Феміністична література займає важливе місце в сучасному літературному процесі, зосереджуючись на питаннях гендерної рівності, прав жінок, деконструкції традиційних ролей. Відомі авторки, такі як Маргарет Етвуд, Чімаманда Нгозі Адичі, впливають на сучасний літературний дискурс своїми творами.

- **Екологічна література:** Зростання екологічної свідомості сприяє розвитку літератури, яка звертається до тем захисту довкілля, зміни клімату, взаємодії людини з природою. Такі твори часто спонукають читачів до рефлексії над впливом людської діяльності на планету.

- **Постмодернізм і метамодернізм:** Постмодернізм, з його скептицизмом щодо великих наративів, іронією та грайливістю, продовжує впливати на сучасну літературу. Водночас з'являється метамодернізм, який намагається примирити іронію постмодернізму з щирістю та надією.

Розвиток нових медіа та культурні зміни сприяють появі нових жанрів та форм літератури:

- **Кіберпанк та посткіберпанк:** Ці жанри досліджують вплив технологій на суспільство та особистість, зосереджуючись на темах штучного інтелекту, віртуальної реальності, кіберпростору.

- **Кліматична фантастика (кліфі):** Твори цього жанру зосереджуються на екологічних катастрофах, змінах клімату та їхніх наслідках для людства.

- **Література трансмедіа:** Твори, що використовують кілька медіа для розповіді історії, поєднують текст, відео, аудіо, інтерактивні елементи. Вони створюють багатовимірний досвід для читачів.

Сучасні літературні течії формуються під впливом нових медіа та культурних змін, що відкриває нові можливості для творчості та взаємодії між авторами і читачами. Ці зміни сприяють розвитку інклюзивної, глобальної, інноваційної літератури, яка відображає складність та різноманітність сучасного світу [10].

Рей Бредбері у своєму романі "451 градус за Фаренгейтом" (1950) дослідив прообрази майбутньої цифровізації суспільства та глобалізації, а також перехід суспільства до технокультури і гіперреальності – основних ознак постмодерну. Бредбері змальовує суспільство, де книги заборонені, а цифрові медіа домінують. Це передбачення цифрової ери, коли інформація стає доступною миттєво і в безмежних обсягах, а традиційні носії інформації відходять на задній план. Глобалізація проявляється через уніфікацію культурних і соціальних стандартів, де індивідуальність пригнічується на користь масової культури.

У світі роману технології повністю поглинають життя людей. Величезні екрани в домівках, інтерактивні шоу та постійний інформаційний потік формують нову культуру, засновану на технічних досягненнях. Люди відчужені від реального світу і спілкуються переважно через технологічні пристрої, що передбачає сучасну технокультуру.

Бредбері описує суспільство, де реальність підміняється симуляціями та медіапродуктами, що створює гіперреальність. Люди більше не можуть відрізнити справжнє від вигаданого, оскільки їхнє сприйняття реальності постійно маніпулюється медіа. Ця ідея стала однією з основних характеристик постмодерну, коли реальність і симуляція зливаються в одне ціле.

Роман відображає страхи та занепокоєння середини ХХ століття, пов'язані з тоталітаризмом, цензурою і втручанням держави у приватне життя. Ці теми залишаються актуальними і сьогодні, відображаючи

проблеми сучасного суспільства, що стикається з викликами цифровізації, інформаційного перевантаження і втрати особистої свободи.

"451 градус за Фаренгейтом" є знаковим твором, що пророкує сучасні проблеми постмодерного суспільства. Роман закликає до критичного осмислення ролі технологій у нашому житті, важливості збереження культурної спадщини та необхідності підтримувати індивідуальність і свободу мислення. Бредбері створив потужне попередження про небезпеки, які можуть чекати на нас у майбутньому, якщо ми не будемо обережні з тим, як використовуємо технології і ставимося до інформації.

2.4.1 Вплив цифровізації на літературний процес

Цифровізація значно вплинула на літературний процес, змінивши способи створення, розповсюдження та сприйняття літературних творів. Ось кілька ключових аспектів цього впливу:

Доступність та демократизація

- Широкий доступ до літератури: Цифровізація значно збільшила доступ до літературних творів. Читачі можуть отримати доступ до електронних книг, аудіокниг, онлайн-журналів і блогів з будь-якої точки світу. Багато класичних творів тепер доступні безкоштовно в цифрових бібліотеках.

- Самвидав та самопублікація: Платформи для самопублікації, такі як Amazon Kindle Direct Publishing, Wattpad, Smashwords, дозволяють авторам видавати свої твори без участі традиційних видавництв. Це призвело до демократизації літературного процесу, відкривши шлях новим, раніше невідомим авторам.

Інтерактивність та мультимедійність

- Інтерактивні книги: Нові технології дозволили створювати інтерактивні книги, які включають мультимедійні елементи – відео, аудіо, гіперпосилання. Такі книги можуть надавати читачам глибший та багатовимірний досвід.

- Трансмедіа: Літературні твори можуть виходити за межі одного формату і існувати в різних медіа одночасно. Наприклад, історія може починатися в книзі, продовжуватися в веб-коміксі, а закінчуватися в інтерактивній грі.

Зміни у процесі написання та редагування

- Цифрові інструменти для письменників: Сучасні автори використовують різноманітні цифрові інструменти для написання, редагування та організації своїх творів. Програми для обробки тексту, такі як Scrivener, дозволяють авторам ефективніше планувати і структурувати свої роботи.

- Колективна творчість: Інтернет сприяє колективній творчості. Автори можуть співпрацювати в реальному часі через платформи для спільного редагування текстів (наприклад, Google Docs), обмінюватися ідеями на форумах і соціальних медіа.

Взаємодія з читачами

- Прямий зв'язок з аудиторією: Соціальні медіа, блоги та інші онлайн-платформи дозволяють авторам підтримувати прямий контакт зі своїми читачами. Вони можуть отримувати відгуки, проводити обговорення, рекламувати нові твори, будувати спільноти шанувальників.

- Краудфандинг: Платформи для краудфандингу, такі як Kickstarter і Patreon, дозволяють авторам фінансувати свої проекти за рахунок підтримки читачів, що зменшує залежність від традиційних видавничих моделей.

Нові формати та жанри

- Мікролітература: Соціальні медіа сприяли популярності коротких літературних форм, таких як мікроповідання і вірші, що поміщаються у форматах Twitter чи Instagram. Ці короткі форми вимагають високої майстерності і точності у використанні мови.

- Літературні подкасти та аудіокниги: Зростання популярності аудіоформатів призвело до розширення літератури в аудіовимірі. Літературні подкасти, в яких автори читають свої твори або обговорюють літературні теми, стали популярними серед слухачів [44].

Вплив на літературну критику та дослідження

- Цифрові платформи для критики: Блоги, літературні вебсайти та соціальні медіа платформи стали важливими майданчиками для обговорення та аналізу літературних творів. Вони дозволяють швидко поширювати критику та досягати широкої аудиторії.

- Цифрові архіви та бази даних: Дослідники мають доступ до великих обсягів цифрових архівів, баз даних, що полегшує проведення літературознавчих досліджень. Це також сприяє збереженню і вивченню літературної спадщини.

Цифровізація суттєво трансформувала літературний процес, зробивши його більш доступним, інтерактивним і різноманітним. Вона відкрила нові можливості для авторів і читачів, змінивши спосіб створення, розповсюдження та сприйняття літератури. Сучасні технології продовжують впливати на літературний ландшафт, стимулюючи інновації і розвиток нових форм і жанрів.

2.4.2 Сучасні літературні напрями та їх особливості

Сучасні літературні напрями відрізняються великою різноманітністю та відкритістю до експериментів. Ось деякі з них і їх особливості:

1. Постмодернізм. Постмодернізм характеризується іронією, грою з текстом, пародією, інтертекстуальністю, розмиванням меж між високою та масовою культурою, сумішшю різних жанрів і стилів, скептицизмом щодо великих наративів та ідеологій

Особливості:

- Іронія, гра з текстом, пародія.
- Інтертекстуальність – посилання на інші літературні твори.
- Розмивання меж між високою та масовою культурою.
- Суміш різних жанрів і стилів.
- Скептицизм щодо великих наративів та ідеологій.

2. Реалізм (неореалізм). Реалізм (неореалізм) зосереджується на повсякденному житті та реальних подіях, прагне до об'єктивного відображення дійсності, описує персонажів та їх психологічні особливості, часто містить соціальну критику.

Особливості:

- Зосередження на повсякденному житті та реальних подіях.
- Прагнення до об'єктивного відображення дійсності.
- Докладний опис персонажів і їх психологічних особливостей.
- Соціальна критика.

3. Магічний реалізм. Магічний реалізм поєднує реалістичні та фантастичні елементи, використовує міфи, легенди та народні вірування, представляє надприродне як буденне, змішує різні часові пласти і реальності.

Особливості:

- Поєднання реалістичних та фантастичних елементів.
- Використання міфів, легенд та народних вірувань.
- Природність і буденність надприродного.
- Змішання різних часових пластів і реальностей.

4. Феміністська література. Феміністська література відображає жіночий досвід і боротьбу за рівноправність, критикує патріархальні структури та гендерні стереотипи, переосмислює традиційні ролі і образи жінок у літературі, використовує різні форми для вираження феміністських ідей.

Особливості:

- Відображення жіночого досвіду і боротьби за рівноправність.
- Критика патріархальних структур та гендерних стереотипів.
- Переосмислення традиційних ролей і образів жінок у літературі.
- Використання різних літературних форм для вираження феміністських ідей.

5. Автофікшн. Автофікшн поєднує елементи автобіографії та художнього вимислу, розмиває межі між автором і вигаданим персонажем, використовує особистий досвід для створення літературного твору, відкрито та відверто висвітлює особисті переживання.

Особливості:

- Поєднання елементів автобіографії та художнього вимислу.
- Розмивання меж між автором і вигаданим персонажем.
- Використання особистого досвіду для створення літературного твору.
- Відкритість та відвертість у висвітленні особистих переживань.

6. Метамодернізм. Метамодернізм – це культурний і мистецький рух, який комбінує елементи модернізму та постмодернізму. Він прагне до автентичності та щирості, змішуючи іронію і наївність, і є відкритим до різних точок зору і культурних контекстів. Метамодернізм використовує структурні і стилістичні елементи обох рухів, поєднуючи їх у нові форми.

На противагу іронічній дистанції постмодернізму, метамодернізм прагне до більш автентичного і щирого вираження. Він одночасно включає іронічні і наївні елементи, створюючи складний і багат шаровий підхід до реальності. Метамодернізм досліджує як відчуження, так і емпатію, намагаючись зрозуміти і поєднати ці протилежні емоційні стани, а також приймає різноманітність поглядів і культурних контекстів, не обмежуючись жодною конкретною ідеологією чи світоглядом [23]. Цей підхід дозволяє метамодернізму бути динамічним і адаптивним, рефлексуючи над сучасними культурними і соціальними змінами та шукаючи нові способи їх осмислення і вираження.

Особливості:

- Комбінація елементів модернізму та постмодернізму.
- Прагнення до автентичності і щирості.
- Змішування іронії та наївності, відчуження та емпатії.
- Діалогічність – відкритість до різних точок зору і культурних контекстів.

7. Екокритика. Екокритика – це літературна і культурна теорія, яка застосовує різноманітні жанри та стилі, від наукової фантастики до поезії, щоб висвітлювати та досліджувати екологічні теми та проблеми.

Особливості:

- Зосередження на взаємодії людини і природи.
- Критика антропоцентризму та екологічних проблем.
- Використання літератури для привернення уваги до екологічних питань.
- Різноманітні жанри та стилі, від наукової фантастики до поезії.

Кожен з цих напрямів має свої унікальні риси, але всі вони відображають складність і багатогранність сучасного світу, прагнення до нових форм вираження та глибшого розуміння людського досвіду.

2.4.3 Вплив глобалізації на літературні твори

Вплив глобалізації на літературні твори проявляється у кількох важливих аспектах. Глобалізація сприяє змішуванню культур і відкритості до різноманітних літературних традицій, що збагачує літературу новими темами, стилями та наративами. Літературні твори все частіше відображають багатокультурний досвід, міжкультурні взаємодії та глобальні проблеми, такі як зміна клімату, міграція, економічна нерівність і культурна ідентичність.

Глобалізація також впливає на те, як література поширюється і сприймається. З розвитком технологій і зростанням міжнародних зв'язків книги стають доступнішими для ширшої аудиторії, переклади літературних творів зростають, а автори мають можливість публікувати і розповсюджувати свої роботи на глобальному рівні. Це сприяє появі нових голосів і перспектив у літературі.

Крім того, глобалізація стимулює літературний діалог і співпрацю між письменниками з різних країн, що сприяє взаємозбагаченню літературних традицій і створенню гібридних жанрів і стилів. Водночас глобалізація може викликати занепокоєння щодо збереження національної та культурної ідентичності, що також знаходить своє відображення в літературних творах.

Отже, глобалізація значно впливає на літературні твори, розширюючи їхні горизонти і відкриваючи нові можливості для творчого вираження та міжкультурного діалогу.

Висновки до розділу 2

Основним завданням політики СРСР було створення і підтримка офіційної радянської культури, що відповідала ідеологічним вимогам комуністичної партії. Соціалістичний реалізм залишався єдиним офіційним стилем, який вимагав від письменників зображення реальності з точки зору її революційної трансформації та прославлення досягнень соціалізму і комунізму. Літературні твори повинні були виховувати почуття патріотизму і відданості партії, зосереджуючи увагу на темах Великої Вітчизняної війни, колективізації, індустріалізації та космічних досягнень.

Цензура того часу була всеосяжною і суворою, запобігаючи поширенню будь-яких ідей, які могли б суперечити офіційній ідеології або критикувати радянську владу. Існували теми-табу, які були заборонені або обмежені для обговорення, такі як критика комуністичної партії, питання націоналізму або незалежності республік, релігійні теми та висвітлення негативних аспектів радянського життя. Однак, незважаючи на суворі обмеження, багато письменників знаходили способи висловлювати свої ідеї та критикувати систему, використовуючи літературу як інструмент альтернативних поглядів на реальність.

З переходом до сучасності літературні течії зазнали значних трансформацій під впливом нових медіа, які докорінно змінили процеси створення і розповсюдження літератури. Письменники отримали можливість легше досягати своєї аудиторії, що сприяло розвитку нових жанрів та стилів, як, наприклад, постмодернізм, реалізм (неореалізм), магічний реалізм та феміністська література. Кожен із цих напрямів має свої унікальні риси, що відображають складність та багатогранність сучасного світу, прагнення до нових форм вираження та глибшого розуміння людського досвіду. Глобалізація також вплинула на літературний процес, сприяючи змішуванню культур та відкритості до різноманітних літературних традицій, завдяки яким завданням літератури стає не тільки

відтворення світу навколо нас, але й активне його формування, кидаючи виклик усталеним нормам і відкриваючи нові горизонти для осмислення людського досвіду.

ВИСНОВКИ

На сьогодні можна визначити кілька ключових ознак літератури як виду масової комунікації:

Письмові твори, подібно до іншої соціально значущої інформації, поширюються за допомогою різних засобів масової комунікації, таких як радіо, преса, книговидавництво, і вимагають використання певних "пристроїв" для запису і відтворення. Вони також адресовані широкій аудиторії, з якою автори не можуть зв'язатися безпосередньо, і не націлені на конкретних осіб, а саме на широке коло людей. Література включає процеси "кодування" інформації за допомогою письма, аудіо- або відеозапису, а також зберігання та поширення цієї інформації через паперові та електронні носії. Вона виконує важливі соціальні функції, такі як інформаційна, пропагандистська, агітаційна, виховна, просвітницька та інші, і є засобом впливу на суспільство. Також їй властивий ефект "віяльної" комунікації, оскільки процеси кодування інформації (запис тексту) та її декодування (читання та розуміння) можуть варіюватися через індивідуальні особливості сприйняття.

Літературний процес охоплює розвиток писемності в конкретній країні та на певному історичному етапі, а також формування і зміни в художньо-літературній свідомості на різних стадіях суспільного розвитку. Це включає розуміння взаємозв'язку етичних і естетичних аспектів, функцій творчості для суспільства та людини, її специфіку серед інших форм мистецтва і суспільної свідомості, а також особливості літературного творення і природу мови, літературні жанри і форми, підходи до авторства, умовності мистецтва, фантазії та культурні традиції.

Основними суб'єктами цього процесу є автори, читачі та видавці, а об'єктами – літературні твори, які матеріалізуються у книгах, періодичних виданнях, кінофільмах, радіо- та телепрограмах.

Отже, література завжди була і залишається важливим інструментом впливу на суспільство. Її сучасні тенденції демонструють динамічний розвиток завдяки новим технологіям і глобалізації, збагачуючи літературний процес новими формами і ідеями. Це дослідження підкреслює, що література продовжує відігравати ключову роль у відображенні та формуванні суспільних цінностей і світогляду, а також сприяє їхньому переосмисленню і розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афонін, Олександр. Звіт про результати дослідження видавничого ринку України // UABOOKS.INFO : портал української книжкової індустрії. Київ, 2005–2013. URL: http://uabooks.info/ua/book_market/analytics/?pid=4135 (дата звернення: 12.04.2024).
2. Афонін, Олександр, Сенченко, Микола. Українська книга в контексті світового книговидання. Київ : Книжкова палата України, 2009. 277 с.
3. Бессараб, Анастасія. Соціально-комунікаційні технології формування інтересу до читання української книги : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2016. 360 с.
4. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодріяр; переклад з фр. В. Ховхун. – К. : «Основи», 2004. – 230 с.
5. Бондар, Юрій. Видавнича комунікація: до питання інституалізації // Вісник Книжкової палати. 2014. № 10. С. 3–5
6. Бондар Ю.В. Енциклопедія для видавця та журналіста / Ю. В. Бондар, М. Ф.Головатий, М. І. Сенченко; редкол.: Г. В. Щокін (голова) та ін.; Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Книжкова палата України. – К. : ДП «Вид. дім ”Персонал”», 2010. – 399 с.
7. Горська, Катерина. Медіаконтент цифрової доби: трансформації та функціонування : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01. Київ, 2016. 416 с.
8. Горська, Катерина. Медіаконтент: трансформації на перехресті аналогової та цифрової культур : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2016. 379 с.

9. Грабович Г. До історії української літератури. Дослідження, есе, полеміка / Григорій Грабович. – К. : Основи, 1997. – 522 с.
10. Дарчук, Наталія. Комп'ютерна лінгвістика (автоматичне опрацювання тексту) : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 351 с.
11. Еко У. Про деякі функції літератури / У. Еко // Режим доступу до ресурсу: <http://www.azh.com.ua/lib/pro-deyaki-funkcii-literatury> (дата звернення: 03.05.2024)
12. Женченко, Марина. Дитяча література в електронному форматі: типологічна характеристика, бізнес-моделі // Вісник Книжкової палати. 2016. № 5. С. 14–17.
13. Женченко, Марина. Цифрові трансформації у системі книгорозповсюдження України // Обрії друкарства. 2015. Вип. 1. С. 55–65.
14. Завгородня Л. Типологія читача як комунікативно-теоретична проблема / Л. Завгородня // Стиль і текст / Інститут журналістики Київського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – Вип. 7. – С. 115-120
15. Зелінська Н. Наукове книговидавництво в Україні: історія та сучасний стан / Н. Зелінська. – Львів : Світ, 2002. – 282 с
16. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. – Л. : Літопис, 2004. – 352 с.; Режим доступу до ресурсу: litopys.lviv.ua
17. Іванишин В.П. Нариси з теорії літератури : навч. посіб. / [упоряд. тексту П.В. Іванишина]. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 256 с.
18. Іванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики : навч. посіб. / Валерій Іванов ; за науковою редакцією В.В. Різуна. – К. : Центр Вільної Преси, 2010. – 258 с.

19. Іванов В. Ф. Соціологія масової комунікації : навч. посіб / В.Ф. Іванов. – К. : Київ. ун-т, 2000. – 210 с.
20. Каверіна А. С. Ключові тенденції в українському медіапросторі / А. С. Каверіна // Молодий вчений : наук. ж-л. – 2015. – № 10 (25). – С. 200–204.
21. Каганов І.Я. Питання вивчення читача в працях О.І. Білецького / І. Я. Каганов // Бібліотекознавство та бібліографія – Харків, 1964. – Вип.1. – С. 33-48.
22. Корнеєв, Віталій. Соціальнокомунікаційний підхід в українській науці : дис. ... д-ра наук із соц. комунік. : 27.00.01. Київ, 2016. 451 с.
23. Крайнікова, Тетяна. Культура медіаспоживання в Україні: від консьюмеризму до просьюмеризму. Бориспіль: Люксар, 2014, 372 с.
24. Кримський, Сергій, Павленко, Юрій. Цивілізаційний розвиток людства. Київ : Фенікс, 2007. 316 с.
25. Ленем, Річард. Електронне слово: Демократія, технологія та мистецтво / пер. з англ. А. Галушка. Київ : Ніка-Центр, 2005. 376 с.
26. Найдьонова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу / Л. А. Найдьонова // Національна академія педагогічних наук України ; Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2018. – 244 с.
27. Новальська Т.В. Вивчення читача в українському бібліотекознавстві (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття) [Текст] / Т. В. Новальська : автореф. дис. ... д-ра іст. наук. – К., 2007. – 40 с
28. Мелещенко, Олександр. Паперові та електронні інформаційні моделі : навч. посіб. Київ : Віпол, 1995. 168 с.
29. Ортега-і-Гасет Дегуманізація мистецтва / Ортега-і-Гасет // Ортега-і-Гасет. Вибрані твори. – К.: Вид-во «Основи», 2001. – 210 с.

30. Партико З.В. Теорія масової інформації та комунікації : навчальний посібник / З.В. Партико. – Львів : Афіша, 2008. – 292 с.
31. Партико З. Загальне редагування: нормативні основи : навчальний посібник / З. Партико. – Львів. : Афіша, 2001. – 416 с. – С. 52-58.
32. Різун, Володимир. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Світ соціальних комунікацій. 2011. Т. 1. С. 7.
33. Різун, Володимир. Теорія масової комунікації : підручник. Київ : Просвіта, 2008. 260 с.
34. Романченко Ж. Теорія бібліологічної психології М.О. Рубакіна [Текст] / Ж. Романченко // Бібліотечний вісник : науково-теоретичний та практичний журнал. – 2008. – № 4 – с.15-18
35. Сивокінь Г. Одвічний діалог. Українська література та її читач від давнини до сьогодні / Григорій Сивокінь. – К.: Дніпро, 1984. – 255 с
36. Сивокінь Г.М. У вимірах сприймання. Теоритичні проблеми художньої літератури, її історії та функцій / Григорій Сивокінь. – К. : Фенікс, 2006. – 304 с.
37. Сучасний медіа-менеджмент в друкованих ЗМІ: Шляхи роздержавлення української преси: Вид. 2-ге, доповн. та виправлене / За ред. В. Іванова та Н. Ланге. – Київ : ЦВП, АУП, 2008. – 300 с.
38. Теремко В. Стратегічні випробування електронною книжністю / Василь Теремко // Вісник Книжкової палати. – 2011. № 4. – с. 10-14.
39. Український медіа-ландшафт 2017 : аналітичний звіт / за ред. В. Іванова. Київ : ФКА, АУП, 2017. 44 с.
40. Харитоненко О.І. Засоби масової комунікації: література і суспільство : навчальнометодичний комплекс / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 8, 72 с

41. Цифрові трансформації видавничої галузі : монографія / за наук. ред. В. Різуна. – Вид. 2-ге, виправл. – Київ : Жнець, 2018. – 436 с.
42. Черноіваненко Є.М. Тип літератури і тип художньо-літературної свідомості в літературному процесі / Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.06; 10.01.02 / Є.М. Черноіваненко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2002. – 32 с.
43. Швецова-Водка Г.М. Типологія книги : навчальний посіб. для студ. ВНЗ культури і мистецтв / Рівнен. Держ. Ін.-т. культури. – К. : Кн. Палата України, 1999. – 68 с.
44. Формування ринку української електронної книжки: проблеми і перспективи. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1433/> (дата звернення: 29.03.2024).

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота на тему «Література як об'єкт масової комунікації» присвячена вивченню ролі літератури у сучасному інформаційному просторі. Основною метою є аналіз того, як література впливає на формування суспільних настроїв, культурної ідентичності та соціальних норм.

Проаналізовано основні мотиви та напрями літератури різних періодів, включаючи літературу 1920-х років, пізнього СРСР та сучасну. Особлива увага приділяється впливу глобалізації та цифровізації на літературний процес, а також ролі літератури у формуванні публічного дискурсу та колективної пам'яті.

У процесі дослідження використовувалися методи аналізу, порівняння, узагальнення та класифікації теоретичного матеріалу. Застосовано підходи культурологічного, соціологічного та літературознавчого аналізу для всебічного вивчення об'єкту дослідження.

Об'єктом дослідження виступають літературні твори різних епох та їх роль у суспільному житті. Предметом – особливості репрезентації культурних та соціальних цінностей у літературі та її вплив на суспільні зміни. Мета роботи полягає у визначенні ролі літератури як інструмента масової комунікації та аналізі її впливу на формування соціальних та культурних уявлень.

Проведені дослідження дозволили визначити:

Поняття літератури як об'єкта масової комунікації.

Вплив літературних творів на формування та трансформацію культурних і соціальних уявлень.

Роль літератури у відображенні та стимулюванні суспільних дискусій з важливих соціальних питань.

Результат аналізу показав, як саме література впливає на суспільство, а також розглянув можливості її використання у сучасних медіа для трансляції актуальних соціальних та культурних цінностей. Дані напрацювання можуть бути корисними для подальших досліджень у цій сфері, а також для розвитку національної літератури та її інтеграції у глобальний контекст.

Ключові слова: література, масова комунікація, соціальні цінності, культурна ідентичність, глобалізація та цифровізація.

ABSTRACT

The thesis entitled "Literature as a Mass Communication Object" is devoted to studying the role of literature in the modern information space. The main objective is to analyze how literature influences the formation of societal attitudes, cultural identity, and social norms.

The main motives and directions of literature from different periods have been analyzed, including the literature of the 1920s, late USSR, and contemporary times. Special attention is given to the impact of globalization and digitalization on the literary process, as well as the role of literature in shaping public discourse and collective memory.

The research utilized methods of analysis, comparison, synthesis, and classification of theoretical material. Cultural, sociological, and literary analysis approaches were applied for comprehensive study of the research subject.

The research object comprises literary works from various epochs and their role in societal life. The subject matter includes the representation of cultural and social values in literature and its influence on societal changes. The aim of the study is to determine the role of literature as a mass communication tool and analyze its impact on the formation of social and cultural perceptions.

The conducted research allowed for the determination of:

The concept of literature as an object of mass communication.

The influence of literary works on the formation and transformation of cultural and social perceptions.

The role of literature in reflecting and stimulating societal discussions on important social issues.

The analysis results demonstrate how literature specifically influences society and explore its potential use in contemporary media for transmitting relevant social and cultural values. The findings of this research could be

beneficial for further studies in this field, as well as for the development of national literature and its integration into the global context.

Keywords: literature, mass communication, social values, cultural identity, globalization and digitalization.